

MAGDALENA PAŚIEK¹, KATARZYNA MAJECKA¹, DARIUSZ PIETRASZEWSKI²¹*Katedra Zoologii Doświadczalnej i Biologii Ewolucyjnej*²*Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców**Wydział Biologii i Ochrony Środowiska**Uniwersytet Łódzki**Banacha 12/16, 90-237 Łódź**E-mail: mpasiek@biol.uni.lodz.pl**kmajecka@biol.uni.lodz.pl**darekp@biol.uni.lodz.pl*

„PIES BASKERVILLÓW” – CZYLI O NATURZE ZACHOWAŃ AGRESYWNYCH U PSA
DOMOWEGO *CANIS LUPUS FAMILIARIS*

WSTĘP

Psy i ludzi już od tysięcy lat charakteryzuje wyjątkowa więź. Pies to pierwszy gatunek udomowiony przez człowieka około 15000-40000 lat temu (VILA i współaut. 1997, SAVOLAINEN i współaut. 2002, GERMONPRÉ i współaut. 2009). Od tego czasu człowiek drogą sztucznej selekcji wyhodował około 400 ras, a każda z nich charakteryzuje się pewnym zespołem cech. Ta różnorodność kształtów i rozmiarów wynika z różnych funkcji, jakie pies pełnił w społeczeństwie (MONKIEWICZ i WAJDZIK 2003), a w przeciwieństwie do dzisiejszych czasów, najważniejszą rolę w hodowli tych zwierząt odgrywały ich predyspozycje psychiczne (COOPER i współaut. 2003, KING i współaut. 2012).

Przez wiele lat trwały spory dotyczące pochodzenia psa, jednak najnowsze badania dowodzą, że pies i wilk należą do tego samego gatunku (LEONARD i współaut. 2002, SAVOLAINEN i współaut. 2002). Dlatego wielu autorów uważa, że aby poznać i zrozumieć zachowanie psa, należy najpierw lepiej przyjrzeć się wilkom (MIKLÓSI i współaut. 2003, 2004; GÁCSI i współaut. 2005; TOPÁL i współaut. 2005). Obecne badania porównawcze wykazały, że pomimo licznych wspólnych cech, u psów i wilków można zaobserwować istotne różnice w ich zachowaniu (GÁCSI i współaut. 2013). Przede wszystkim, w wyniku procesu udomowienia, pies zmniejszył swoją zdol-

ność do samodzielnego rozwiązywania problemów, a zyskał umiejętność odczytywania sygnałów wysyłanych przez ludzi (COOPER i współaut. 2003, MIKLÓSI i współaut. 2003, VIRÁNYI i współaut. 2008). Według ROONEY i współaut. (2000), psy w podobny sposób komunikują się między sobą, jak i z ludźmi. Ten silny związek pomiędzy człowiekiem i psem nie wyeliminował jednak problemowych zachowań u psów, a najważniejszym z nich są zachowania agresywne. Według Programu Zapobiegania i Rejestracji Obrażeń Szpitali Kanadyjskich (ang. Canadian Hospitals Injury Reporting and Prevention Program) w 1996 r. odnotowano 1237 przypadków pogryzień ludzi przez psy, z czego ponad połowa dotyczyła dzieci i młodzieży do 16 roku życia (O'HEARE 2009). MULDER (1991) podaje, że w Holandii z powodu obrażeń odniesionych przez psy do szpitala trafia około 240 osób rocznie. Według National Electronic Injury Surveillance System w Stanach Zjednoczonych na 100000 osób odnotowuje się 109 przypadków pogryzień (O'HEARE 2009). W Polsce ewidencjonowane są tylko te przypadki pogryzień, gdy pies trafił na obserwację i rejestr takich zdarzeń jest prowadzony przez Sanepid i Inspekcję Weterynaryjną (FISZDON i BORUTA 2012).

Należy pamiętać, że zwierzęta są przystosowane zarówno anatomicznie, jak i biolo-

gicznie do zachowań agresywnych. Dlatego te zachowania nie powinny być traktowane wyłącznie jako patologiczne, gdyż mają one charakter adaptacyjny, umożliwiający im przetrwanie (O'HEARE 2009). Z etologicznego punktu widzenia zachowanie agresywne można określić jako intensywną, emocjonalną i ekspresyjną reakcję psa skierowaną na obiekt wywołujący w nim frustrację (LANDSBERG 1991). Zachowanie agresywne składa się najczęściej z czterech faz. Pierwsza, zwana początkową, to zespół zachowań mających na celu odstraszenie przeciwnika. Jest to faza apetycyjna, w której pies sygnalizuje swoje agresywne nastawienie. W tej fazie pies prezentuje sygnały werbalne (warczenie, szczekanie) oraz pokazuje swoje nastawienie mową ciała (wpatrywanie się, przyjęcie postawy grożącej, piloerekcja, czyli stroszenie

włosa). Druga faza jest fazą ataku, podczas której pies przechodzi do fizycznej konfrontacji z przeciwnikiem. Trzecia faza związana jest z wyciszaniem emocji, a ostatnia (czwarta) to czas, w którym pies jest w równowadze psychicznej. W przypadku patologicznych zachowań agresywnych ta sekwencja może zostać pozbawiona jednej lub dwóch faz, ponadto czas trwania poszczególnych faz może ulec skróceniu (DEHASSE 2006).

Opierając się na dotychczasowych, licznych podziałach klasyfikujących zachowania agresywne (BORCHELT 1983, BLACKSHAW 1991, DEHASSE 2006, KOTTFFEROVÁ i współaut. 2008) wyróżniliśmy 8 najczęściej występujących typów agresji wynikających z odmiennej motywacji i mających różne podłoże neurobiologiczne.

TYPY ZACHOWAŃ AGRESYWNYCH U PSA DOMOWEGO

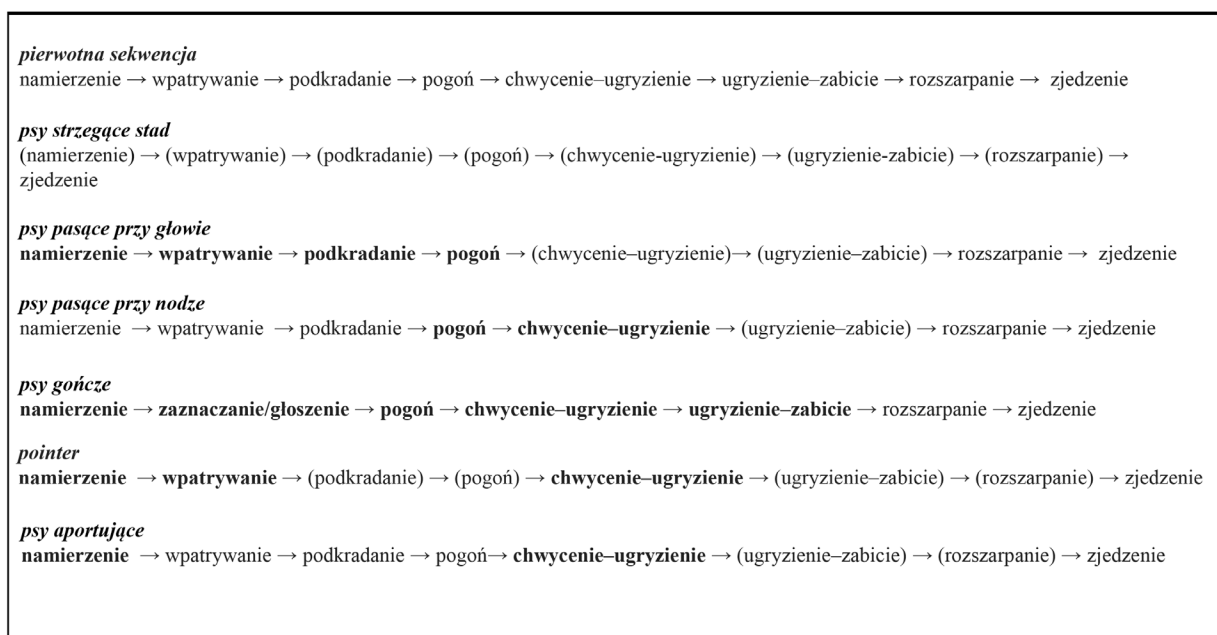
Według czynników fizjologicznych zachowania agresywne można podzielić na dwie kategorie: agresję afektywną, w sytuacji kiedy jest pobudzony współczulny (sympatyczny) układ nerwowy, oraz agresję nieafektywną niezwiązaną z emocjami (nie występuje pobudzenie współczulnego układu nerwowego) (O'HEARE 2009).

Jedynym nieafektywnym typem agresji jest agresja łowcza (ang. predatory aggression). U większości psowatych (Canidae) zachowanie to oparte jest na łańcuchu łowieckim, czyli sekwencji zachowań prowadzących do zjedzenia ofiary (COPPINGER i COPPINGER 2001, O'HEARE 2009). Zachowanie łowcze jest zachowaniem samonagradzającym i może być wywołane przez różne czynniki niezwiązane ze zdobyciem pożywienia. Najbardziej pierwotna sekwencja zachowań występuje u wilków i psów dziko żyjących. Selekcja hodowlana spowodowała, że wyjściowy schemat został zmodyfikowany w zależności od rasy i jej przeznaczenia. Poszczególne etapy zostały wzmocnione, osłabione, wygaszone lub zmienione (Ryc. 1). Przykładem agresji łowczej, niezwiązanej z zaspokajaniem potrzeb pokarmowych, jest agresja gończa (ang. hunting aggression), polegająca na pogoni i chwytaniu osób, innych zwierząt i obiektów będących w ruchu (DEHASSE 2006).

Agresja macierzyńska (ang. maternal aggression) występuje u samic podczas ciąży, mających potomstwo oraz w trakcie ciąży urojonej. Agresja ta może być skierowana w

stronę właścicieli oraz innych zwierząt zamieszkujących ten sam dom. Na tę zmianę zachowania wpływa układ hormonalny, który zmienia się w trakcie porodu i laktacji (DEHASSE 2006, PAL 2005). W okresach tych u suk możemy obserwować jednocześnie pobudzenie, czujność, bezsenność oraz depresję (MERTENS 2006).

Kolejnym rodzajem agresji jest agresja ze strachu (ang. fear-induced aggression) (BORCHELT 1983, BLACKSHAW 1991, DEHASSE 2006, KOTTFFEROVÁ i współaut. 2008). Według klasyfikacji systemów emocjonalnych PANKSEPPA (2005), ten typ agresji jest wywoływany przez system strachu i paniki. Najczęściej jest związany z brakiem możliwości ucieczki przed zagrożeniem, co powoduje, że pies podejmuje walkę o zdrowie i życie (DEHASSE 2006). Takie zachowanie najczęściej występuje u osobników skłonnych do stanów lękowych i fobii. Charakterystyczne jest również dla psów o niskim poziomie serotoniny (FALCONER-TAYLOR i współaut. 2014). Agresja ze strachu często jest zachowaniem wyuczonym, silnie utrwalonym, jeśli przyniosła oczekiwane rezultaty we wcześniejszych doświadczeniach. Motywacją tego zachowania jest uczucie ulgi, jakie niesie zwiększenie dystansu pomiędzy osobnikiem, a bodźcem zewnętrznym wywołującym strach (FALCONER-TAYLOR i współaut. 2014). Z powyższą agresją łączy się agresja obronna (ang. defensive aggression) (DEHASSE 2006). Każde zwierzę posiada tzw. dystans bezpieczeństwa i dy-

Ryc. 1. Sekwencja zachowań łowczych w różnych grupach psów (COPPINGER i COPPINGER 2001).
pogrubienie, zachowanie wzmacnione; ( ), zachowanie wygaszone.

stans osobniczy. Dystans bezpieczeństwa wyznacza granica, po przekroczeniu której pies zaczyna odczuwać zagrożenie i dlatego stara się trzymać intruza poza nią. Może wtedy stosować różne strategie, np. bezruch, pozy uspokajające, warczenie lub ucieczkę. Natomiast dystans osobniczy, inaczej dystans krytyczny, jest to granica, od której pies zaczyna się bać i aktywnie się bronić (DEHASSE 2006).

Agresja z bólu (ang. pain-induced aggression) występuje tylko wtedy, kiedy pies odczuwa ból, np.: w trakcie zabiegów pielęgnacyjnych, medycznych lub w przypadku odniesionych obrażeń czy choroby. W tej sytuacji pies często warchy, pokazuje zęby, lekko chwyta zębami lub gryzie (BORCHELT 1983).

Agresja przemieszczona (ang. redirected aggression) jest specyficznym typem agresji, gdyż czynnikami wywołującymi to zachowanie mogą być różne bodźce. Występuje w sytuacji, gdy osobnik nie ma fizycznego dostępu do bodźca, który wyzwała to zachowanie, dlatego agresja zostaje przekierowana na inny obiekt znajdujący się w jego zasięgu. Psy wykazujące taki typ agresji znajdują się w stanie wysokiego pobudzenia, co jest niebezpieczne dla ludzi, gdyż trudno jest przewidzieć obiekt, na który zachowanie psa zostanie przekierowane (DEHASSE 2006).

Agresja terytorialna (ang. territorial aggression) jest motywowana ochroną prze-

strzeni życiowej psa przed innymi psami lub osobnikami innych gatunków (BLACKSHAW 1991). Obszar ten (terytorium) spełnia ważną funkcję biologiczną, gdyż zapewnia rezydentowi schronienie, pokarm oraz daje poczucie bezpieczeństwa (SADOWSKI 2007). Terytorializm związany jest ze znakowaniem terenu przez rezydenta, co ma na celu określenie obszaru bytowania danego osobnika, a częstotliwość występowania tego zachowania zwiększa się na granicy dwóch terytoriów (KALETA 2007). W zależności od charakteru psa ten typ agresji może być prezentowany na różne sposoby. Osobniki pewne siebie, o silnie rozwiniętym instynkcie terytorialnym z początku ostrzegają intruza o przekroczeniu granicy ich terytorium. W momencie, gdy intruz ignoruje ostrzeżenie, pies przechodzi do ataku. Osobniki mniej pewne siebie i lękliwe ograniczają się do oszczekiwania intruza, rzadko dochodzi do bezpośredniej konfrontacji (DEHASSE 2006, KOTTFEROVÁ i współaut. 2008). Satysfakcja z osiągniętego celu, jakim jest przegonienie intruza, może doprowadzić do ataku bez wcześniejszego ostrzeżenia, czyli do skrócenia lub całkowitego zaniku fazy apetycyjnej zachowań agresywnych (SCHWARTZ 2009).

Agresja konkurencyjna (ang. competitive aggression) jest to agresja związana z konkurencją o zasoby w bardzo szerokim ujęciu

i dotyczy różnych wywołujących ją czynników. Występować może w relacjach z innymi psami oraz z osobnikami innego gatunku. Można wyróżnić agresję konkurencyjną między samcami (ang. inter-male aggression) (BLACKSHAW 1991), silniej prezentowaną w obecności samicy gotowej do reprodukcji. Kolejnym rodzajem agresji konkurencyjnej jest zachowanie związane z obroną zasobów pokarmowych, przedmiotów oraz miejsc ważnych dla psa (ang. possessive behaviour) (BORCHELT 1983; DEHASSE 2006). W obrębie grupy składającej się z ludzi oraz innych psów obecnych w domu można wyodrębnić agresję dominacyjną (ang. dominance aggression) (BORCHELT 1983, BLACKSHAW 1991, SCHILDER i współaut. 2014), polegającą na re-

lacjach społecznych dwóch lub większej liczby osobników. Ten typ interakcji opiera się na relacji dominant i osobnik submisywny i jest powiązany z całą gamą sygnałów uspokajających (ang. calming signals), mających na celu unikanie bezpośredniej konfrontacji (RUGAAS 2006).

Agresja wyuczona (ang. learned aggression), inaczej zwana agresją instrumentalną, występuje wtedy, gdy u psa nastąpiło wzmocnienie, dzięki osiągnięciu przez niego pozytywnego rezultatu. Początkowo strategię tę przyjmuje pies w jednej, konkretnej sytuacji, ale później bardzo szybko generalizuje to zachowanie i okazuje je w różnych innych, podobnych sytuacjach (KOTTFEROVÁ i współaut. 2008).

SPOSOBY OGRANICZANIA ZACHOWAŃ AGRESYWNYCH U PSÓW

SOCJALIZACJA I SZKOLENIE

W rozwoju osobniczym ważną rolę odgrywają dwa procesy: imprinting (wpajanie) i socjalizacja. Pierwszy z nich ma na celu uzyskanie identyfikacji gatunkowej, zachodzi w pewnym krytycznym okresie życia, a jego skutek jest trwały i nieodwracalny. Ponadto, wpajanie charakteryzuje się tym, że jest to uczenie się bez wzmocnienia, czyli niezbędnego czynnika w powstawaniu odruchów warunkowych oraz do jego dokonania wystarczy krótki kontakt osobnika z obiektem (MANNING 1976, SADOWSKI 2007). Drugi z procesów, socjalizacja, to wyuczenie szczenięcia norm i wzorców zachowań obowiązujących w psim i ludzkim społeczeństwie. Psy w okresie socjalizacji uczą się samokontroli i używania sygnałów uspokajających (ang. calming signals), co ogranicza liczbę śmiertelnych konfrontacji. Szczenię wychowane w grupie społecznej ma możliwość lepszego poznania sposobów komunikacji, obserwuje relacje między członkami stada i uczy się. Brak interakcji z psami i ludźmi w różnym wieku zaburza umiejętności komunikacyjne i może doprowadzić do nadmiernej ruchliwości i osłabienia samokontroli (RUGAAS 2006). Socjalizacja trwa przez całe życie psa, ale najbardziej intensywny okres występuje pomiędzy 3 a 12 tygodniem życia szczenięcia (MIKLÓSI 2012). Oba procesy mają na celu wykształcenie poprawnych zachowań społecznych w grupie rodzinnej, w skład której mogą wchodzić zarówno psy,

ludzie, jak i inne zwierzęta żyjące w domu (TOPAL i współaut. 2005).

Kolejnym, istotnym elementem wychowania psa jest proces habituacji, czyli poznanie przez psa różnych bodźców pochodzących ze środowiska zewnętrznego. Dzięki oswojeniu psa z dźwiękami o różnym poziomie nasilenia, z ruchem ulicznym, nietypowymi obiektami oraz podłożami o różnych strukturach szczenię ustala próg stymulacji, który jest pewnego rodzaju poziomem odniesienia dla osiąganego w przyszłości stanu homeostazy. Kiedy szczenię wychowuje się w środowisku ubogim w bodźce, próg stymulacji jest bardzo niski. W późniejszym życiu dorosłym, gdy pies narażony jest na o wiele silniejsze bodźce zewnętrzne, może dojść do wystąpienia zachowań agresywnych lub lękowych nieadekwatnych do sytuacji (SEKSEL i współaut. 1999).

W trakcie rozwoju psa wyróżniamy 3 etapy, podczas których zaobserwować można nadmierne pobudzenie i częste prezentowanie zachowań agresywnych. Pierwszy występuje już w 3-4 miesiącu, kolejny w początkowej fazie dojrzewania, a ostatni po osiągnięciu dojrzałości (DEHASSE 2006). Intensywność występowania kolejnych faz agresji zależy od stopnia uzyskanego powodzenia w poprzednim etapie. Im większe korzyści przyniosły szczenięciu zachowania agresywne, z tym większą intensywnością wystąpią w kolejnych etapach. Jeśli natomiast ta strategia nie przyniesie korzyści, kolejne etapy nasilających się zachowań agresywnych będą mniej

zaznaczone (DEHASSE 2006). Należy pamiętać, że nie da się jednak danego osobnika w pełni socjalizować poprzez konfrontację ze wszystkimi zwierzętami, ludźmi oraz bodźcami, z którymi może mieć kontakt w przyszłości.

W ostatnich latach coraz bardziej popularne stają się zajęcia dla szceniąt w wieku od 3 do 6 miesięcy zwane „psimi przedszkolami”. Mają one na celu zwiększenie skuteczności socjalizacji i prawidłowe ukształtowanie relacji szczenięcia z otoczeniem. Program obejmuje naukę podstawowych komend, co bardzo korzystnie wpływa na relacje psa z właścicielem, ale również uczy w sposób kontrolowany wchodzić w interakcje z innymi psami. Także z psami w starszym wieku można uczestniczyć w szkoleniach, których celem jest uzyskanie większej kontroli nad psem, co w znacznym stopniu może ułatwić rozwiązanie problemów z zachowaniami agresywnymi (O’FARRELL 1997, O’HEARE 2009).

W sytuacji, kiedy właściciel ma problem ze swoim psem, może także szukać pomocy u behawiorysty. Podczas indywidualnej konsultacji, osoba ta przeprowadza dokładny wywiad oraz sama ocenia istniejący problem, a także relacje psa z właścicielem. Po takiej wizycie ustalany jest plan pracy z psem, aby wyeliminować niepożądane zachowanie (w tym również agresję). Na ogół potrzebnych jest kilka wizyt behawiorysty, zwłaszcza, jeśli problem jest bardziej złożony. W szczególnych przypadkach podczas treningów rehabilitacyjnych, behawiorysta może wykorzystać obecność psa o zrównoważonym charakterze („psa profesora”), prawidłowo reagującego na inne osobniki i różne bodźce. Trening ten w dużej mierze jest przeznaczony dla psów agresywnych, aby poprawić ich relacje z człowiekiem i innymi psami lub lęklowych, w celu nauczania ich radzenia sobie ze stresem.

WYKRYWANIE SKŁONNOŚCI DO NADMIERNEJ AGRESJI ZA POMOCĄ TESTÓW PSYCHICZNYCH

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat powstało wiele testów psychicznych dla psów (SLABBERT i ODENDAAL 1999, DIEDERICH i GIFFROY 2006, BARNARD i współaut. 2012, WILSON i SINN 2012). Obecnie zostały one bardzo udoskonalone, co sprawiło, że są jeszcze bardziej precyzyjne, różne dla psów z określonej kategorii wiekowej. Jedne są dla szceniąt w wieku już od 5 tygodnia, a inne dla psów dorosłych (DIEDERICH i GIFFROY 2006).

Dzięki nim można lepiej wybrać psa do zadań, jakie w przyszłości będzie miał spełniać.

Ze względu na rosnący problem pogryzień ludzi przez psy w Holandii, NETTO i PLANTA (1997) postanowili sprawdzić, czy na podstawie testów behawioralnych można prawidłowo określić charakter psa. Przetestowano 112 osobników oraz poproszono właścicieli o wypełnienie ankiet dotyczących zachowań ich psów, ze szczególnym uwzględnieniem zachowań agresywnych i pogryzień. Stwierdzono ścisłą zależność między wynikami testów badających agresywność psów a ich historią przedstawioną w ankietach.

Sędziowie Dutch Kennel Club ocenili zachowanie 345 psów za pomocą SAB TEST (ang. Socially Acceptable Behavior Test), który miał na celu wytypowanie ras szczególnie agresywnych. Psy, które wykazywały podczas wykonywania poszczególnych zadań zachowania agresywne, były nadmiernie pobudzone, zaklasyfikowano do grupy ras agresywnych, a osobniki o usposobieniu łagodniejszym do grupy ras nieagresywnych (VAN DER BORG i współaut. 2010). SAB TEST został użyty również w badaniach nad zachowaniami agresywnymi przez PLANTA i DE MEESTER (2007). Miał on także zastosowanie w przypadku próby oceny temperamentu psa, czy jest on osobnikiem pewnym siebie czy raczej nieśmiałym (MEESTER DE i współaut. 2008). Niestety, nie każde zachowanie agresywne można przewidzieć we wczesnym wieku (CHRISTENSEN i współaut. 2007). Podstawową metodą udoskonalania wyglądu, charakteru i zachowania psów była selekcja hodowlana, czyli dopuszczanie do rozrodu tylko tych osobników, które wykazywały szczególnie pożądane cechy lub zdolności w jakiejś dziedzinie, np.: myślistwie, pasterstwie czy stróżowaniu. Dzięki temu istnieje dzisiaj wiele ras psów, różniących się niekiedy skrajnie zarówno wyglądem, jak i charakterem. Obecnie każda z nich ma zbiór specyficznych cech, a wieloletnia presja hodowlana spowodowała, że część z nich charakteryzuje się m.in. niższym progiem pobudliwości, co może prowadzić do częstszego wyzwalania zachowań agresywnych (MEHRKAM i WYNNE 2014). Testy psychiczne, szczególnie te nastawione na wykrycie zachowań agresywnych są przeprowadzane w schroniskach, aby określić, czy pies nadaje się do adopcji, jaki prezentuje typ charakteru i wobec tego, do jakiego domu powinien trafić (LEDGER i BAXTER 1997, WEISS i GREENBERG 1997).

Należy jednak pamiętać, że aby dokładnie określić charakter psa i skłonność do zachowań agresywnych, trzeba również poznać przeszłość danego osobnika i dopiero w połączeniu z wynikami testu można precyzyjnie określić jego profil (BOLLEN i HOROWITZ 2008).

FARMAKOLOGIA I KASTRACJA

Jedną z metod ograniczających występowanie zachowań agresywnych są środki farmakologiczne. Behawioryści, których zadaniem jest określanie działań mających doprowadzić do zmiany zachowań psa, często współpracują z lekarzami weterynarii, gdyż zachowania agresywne mogą także występować w przypadku niektórych chorób somatycznych. Weterynaria ma również coraz większe znaczenie w odpowiednim rozwoju psa i kształtowaniu jego zachowania (MERTENS 2006, MILLS 2008).

Czasem stosuje się zabiegi chirurgiczne, na przykład zabieg kastracji. Powoduje on, że zmniejsza się ilość wydzielanego hormonu

męskiego, testosteronu, który w dużej mierze u samców potęguje zachowania agresywne. Jest to nie tylko sposób, aby psy nie mogły się rozmnażać bez kontroli, ale również zabieg powodujący uspokojenie osobnika (MERTENS 2006). Z badań wynika, że zabieg kastracji nie rozwiązuje całkowicie problemu agresji, jedynie może obniżyć częstotliwość jej występowania. Natomiast bardzo często się zdarza, że agresja z czasem staje się wyuczonym zachowaniem i mimo kastracji, w podobnych sytuacjach, pies nadal atakuje (O'HEARE 2009).

Na podstawie przeanalizowanego materiału można powiedzieć, że agresję u psów wywołują różne czynniki. Może ona wynikać z błędów wychowawczych, nieprawidłowej socjalizacji, wcześniejszych doświadczeń psa oraz jego predyspozycji psychicznych. Dlatego ważne jest uświadamianie właścicieli, aby jak najszybciej podejmowali działania minimalizujące występowanie zachowań agresywnych u psów oraz kształcenie ich w zakresie zachowania się psów i prawidłowego szkolenia.

„PIES BASKERVILLÓW” – CZYLI O NATURZE ZACHOWAŃ AGRESYWNYCH U PSA DOMOWEGO *CANIS LUPUS FAMILIARIS*

Streszczenie

Pies towarzyszy człowiekowi od wielu tysięcy lat, ale dopiero od niedawna jego zachowanie znalazło się w kręgu badań naukowych. Ten silny związek pomiędzy człowiekiem i psem nie wyeliminował jednak problemowych zachowań u psów. Największym z nich są zachowania agresywne, które w niniejszym opracowaniu podzielono na 8 typów: agresja łowcza, macierzyńska, ze strachu, z bólu, przemieszczona, terytorialna, konkurencyjna i wyuczona.

Ważnym sposobem zapobiegania agresji jest poprawnie przeprowadzony proces socjalizacji, który należy zacząć już w okresie największej wrażliwości (3–12 tydzień życia). W jej trakcie szczenięta nabywają umiejętność samokontroli i prawidłowego funkcjonowania w interakcjach z psami i ludźmi. Psy uczą się stosowania sygnałów uspokajających (ang. calming signals), które umożliwiają uniknięcie sytuacji konfliktowych. Sygnały te ułatwiają poprawną komunikację między psami, ale także pomiędzy człowiekiem a psem. Socjalizacja to również oswojanie

psa z różnymi bodźcami pochodzącymi ze środowiska zewnętrznego, co zmniejsza ryzyko wystąpienia problemów z zachowaniem.

W wychowaniu niekonfliktowego psa bardzo ważne jest także prawidłowe szkolenie. Dobrym sposobem wczesnego wykrywania skłonności do zachowania agresywnego jest wykonywanie testów psychicznych zarówno u szceniąt jak i dojrzałych psów. W celu obniżenia częstości występowania zachowań agresywnych oraz zapobieganiu rozmnażaniu się psów szczególnie niebezpiecznych należy stosować zabieg kastracji. Innym sposobem, który stosuje się w sytuacji, kiedy szkolenie nie przynosi skutku w obniżaniu agresji, jest podawanie psu środków farmakologicznych.

Należy jednak pamiętać, że psy są przystosowane zarówno anatomicznie jak i biologicznie do zachowań agresywnych i dlatego te zachowania nie powinny być traktowane wyłącznie jako patologiczne, gdyż mają one charakter adaptacyjny, umożliwiający im przetrwanie.

„THE HOUND OF THE BASKERVILLES” – THE TRUE NATURE OF AGGRESSIVE BEHAVIOUR IN THE DOMESTIC DOG *CANIS LUPUS FAMILIARIS*

Summary

The dog has accompanied man for many thousand years, but it was quite recently when its behavior attracted scientific interest. Intensive relations between man and dog have not eliminated problems with dogs' behavior. The most serious of these is aggressive behavior, eight types of which

have been distinguished in the present study: predatory, maternal, fear-induced, pain-induced, redirected, territorial, competitive, and learned.

A useful method of counteracting aggression is a correctly conducted socialization process, which has to begin in the period of the greatest

sensitivity (3rd-12th week of life). In its course, the puppy learns self-control and correct functioning in the interactions with dogs and humans. Dogs then learn using calming signals, which enable them avoiding conflictual situations. The signals facilitate proper communication between dogs, but also between man and dog. The socialization also consists in making dogs accustomed to various stimuli originating in the external environment, which reduces the risk of the appearance of behavioral problems. Suitable training is very important in educating a good-tempered dog. A useful method of early discovering an inclination for aggressive behavior is carrying out psycho-

logical tests in both puppies and mature dogs. To lower the frequency of aggressive behavior and to prevent the reproduction of extremely dangerous dog's castration should be performed. Another method of reducing the level of aggression, used when training does not produce desirable results in this respect, is the application of pharmacological products.

However, it should be kept in mind that dogs have both anatomically and biologically developed to exhibit aggressive behavior, and thus such behavior should not be considered only pathological, because it is also of adaptive character, enabling dogs to survive.

LITERATURA

- BARNARD S., SIRACUSA C., REISNER I., VALSECCHI P., SERPELL J. A., 2012. *Validity of model devices used to assess canine temperament in behavioral tests*. Appl. Anim. Behav. Sci. 138, 79-87.
- BLACKSHAW J. K., 1991. *An overview of types of aggressive behaviour in dogs and methods of treatment*. Appl. Anim. Behav. Sci. 30, 351-361.
- BOLLEN K. S., HOROWITZ J., 2008. *Behavioral evaluation and demographic information in the assessment of aggressiveness in shelter dogs*. Appl. Anim. Behav. Sci. 112, 120-135.
- BORCHELT P. L., 1983. *Aggressive behavior of dogs kept as companion animals: classification and influence of sex, reproductive status and breed*. Appl. Anim. Ethol. 10, 45-61.
- COOPER J. J., ASHTON C., BISHOP S., WEST R., MILLS D. S., YOUNG R. J., 2003. *Clever hounds: social cognition in the domestic dog (Canis familiaris)*. Appl. Anim. Behav. Sci., 81, 229-244.
- COPPINGER R., COPPINGER L., 2001. *Dogs: a startling new understanding of canine origin, behaviour and evolution*. Scribner, New York.
- CHRISTENSEN E. L., SCARLETT J., CAMPAGNA M., HOUPK. A., 2007. *Aggressive behavior in adopted dogs that passed a temperament test*. Appl. Anim. Behav. Sci. 106, 85-95.
- DEHASSE J., 2006. *Agresja u psów*. Wydawnictwo Galaktyka, Łódź.
- DIEDERICH C., GIFFROY J. M., 2006. *Behavioural testing in dogs: A review of methodology in search for standardization*. Appl. Anim. Behav. Sci. 97, 51-75.
- FALCONER-TAYLOR R., KŁOSIŃSKI A., NEVILLE P., 2014. *Neurofizjologiczne podstawy reakcji strachu i metody leczenia zaburzeń zachowania związanych z lękiem i niepokojem u psów*. Cz. 1. Magazyn Weterynaryjny 23, 654-658.
- FISZDON K., BORUTA A., 2012. *Analiza przypadków pokąsania przez psy. Część I. Jakże psy kęsa?* Życie Weterynaryjne 87, 1022-1026.
- GÁCSI M., GYÖRI B., MIKLÓSI Á., VIRÁNYI Z., KUBINYI E., TOPÁL J., CSÁNYI V., 2005. *Species-specific differences and similarities in the behavior of hand-raised dog and wolf pups in social situations with humans*. Dev. Psychobiol. 47, 111-122.
- GÁCSI M., VAS J., TOPÁL J., MIKLÓSI Á., 2013. *Wolves do not join the dance: Sophisticated aggression control by adjusting to human social signals in dog*. Appl. Anim. Behav. Sci. 145, 109-122.
- GERMONPRÉ M., SABLIN M. V., STEVENS R. E., HEDGES R. E. M., HOFREITER M., STILLER M., DESPRÉS V. R., 2009. *Fossil dogs and wolves from Palaeolithic sites in Belgium, the Ukraine and Russia: osteometry, ancient DNA and stable isotopes*. J. Archaeol. Sci. 36, 473-490.
- KALETA T., 2007. *Zachowanie się zwierząt. Zarys problematyki*. SGGW, Warszawa.
- KING T., MARSTON L. C., BENNETT P. C., 2012. *Breeding dogs for beauty and behaviour: Why scientists need to do more to develop valid and reliable behaviour assessments for dogs kept as companions*. Appl. Anim. Behav. Sci. 137, 1-12.
- KOTTEROVÁ J., MAREKOVÁ J., JAKUBA T., ONDRAŠOVIČ M., ONDRAŠOVIČOVÁ O., 2008. *Aggressive behaviour of dogs and its ethological function*. Folia Vet. 52, 73-74.
- LANDSBERG G. M., 1991. *The distribution of canine behaviour cases at three behaviour referral practices*. Vet. Med. 86, 1011-1018.
- LEDGER R. A., BAXTER M. R., 1997. *The development of a validated test to assess the temperament of dogs in a rescue shelter*. [W:] *Proceedings of the First International Conference on Veterinary Behavioural Medicine*. MILLS D. S., HEATH S. E., HARRINGTON L. J. (red.). Universities Federation for Animal Welfare, Birmingham, 87-92.
- LEONARD J. A., WAYNE R. K., WHEELER J., VALADEZ R., GUILLEN S., VILÁ C., 2002. *Ancient DNA evidence for old world origin of new world dogs*. Science 298, 1613-1616.
- MANNING A., 1976. *Wstęp do etologii zwierząt*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- MEESTER DE R.H., DE BACQUER D., PEREMANS K., VERMEIRE S., PLANTA D. J., COOPMAN F., AUDENAERT K., 2008. *A preliminary study on the use of the Socially Acceptable Behavior test as a test for shyness/confidence in the temperament of dogs*. J. Vet. Behav. 3, 161-170.
- MEHRKAM L. R., WYNNE C. D. L., 2014. *Behavioral differences among breeds of domestic dogs (Canis lupus familiaris): Current status of the science*. Appl. Anim. Behav. Sci. 155, 12-27.
- MERTENS P. A., 2006. *Reproductive and sexual behavioral problems in dogs*. Theriogenology 66, 606-609.
- MIKLÓSI Á., 2012. *Dog Behaviour, Evolution and Cognition*. Oxford University Press, Oxford.
- MIKLÓSI Á., KUBINYI E., TOPÁL J., GÁCSI M., VIRÁNYI Z., CSÁNYI V., 2003. *A Simple Reason for a Big Difference: Wolves Do Not Look Back at Humans, but Dogs Do*. Curr. Biol. 13, 763-766.
- MIKLÓSI Á., TOPÁL J., CSÁNYI V., 2004. *Comparative social cognition: what can dogs teach us?* Anim. Behav. 67, 995-1004.
- MILLS D. S., 2008. *Recognising the nature of problem behaviour*. Vet. J. 176, 127-128.

- MONKIEWICZ J., WAJZDIK J., 2003. *Kynologia. Wiedza o psie*. Wydawnictwo Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław.
- MULDER S., 1991. *Hondebeten, een epidemiologisch onderzoek*. *T. Soc. Gezondheidsz.*, 69, 137-142.
- NETTO W. J., PLANTA D. J. U., 1997. *Behavioural testing for aggression in the domestic dog*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 52, 243-263.
- O'FARRELL V., 1997. *Owner attitudes and dog behaviour problems*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 52, 205-213.
- O'HEARE J., 2009. *Zachowanie agresywne u psów*. Galaktyka, Łódź.
- PAL S.K., 2005. *Parental care in free-ranging dogs, *Canis familiaris**. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 90, 31-47.
- PANKSEPP J., 2005. *Affective consciousness: Core emotional feelings in animals and humans*. *Cogn.* 14, 13-80.
- PLANTA J. U. D., DE MEESTER R., 2007. *Validity of the socially acceptable behavior (SAB) test as a measure of aggression on dogs towards non-familiar humans*. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*, 76, 359-368.
- ROONEY N. J., BRADSHAW J. W. S., ROBINSON I. H., 2000. *A comparison of dog-dog and dog-human play behaviour*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 66, 235-248.
- RUGAAS T., 2006. *On Talking Terms with Dogs: Calming Signals*. Dogwise Publishing Wenatchee, Washington.
- SADOWSKI B., 2007. *Biologiczne mechanizmy zachowania się ludzi i zwierząt*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- SAVOLAINEN P., ZHANG Y., LUO J., LUNDEBERG J., LEITNER T., 2002. *genetic evidence for an east asian origin of domestic dogs*. *Science* 298, 1610-1613.
- SCHILDER M. B. H., VINKE C. M., VAN DER BORG J. A. M., 2014. *Dominance in domestic dogs revisited: Useful habit and useful construct?* *J. Vet. Behav.* 9, 184-191.
- SCHWARTZ S., 2009. *Problemy behawioralne psów i kotów*. SIMA WLW, Warszawa.
- SEKSEL K., MAZURSKI E. J., TAYLOR A., 1999. *Puppy socialisation programs: short and long term behavioural effects*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 62, 335-349.
- SLABBERT J. M., ODENDAAL J. S. J., 1999. *Early prediction of adult police dog efficiency – a longitudinal study*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 64, 269-288.
- TOPÁL J., GÁCSI M., MIKLOSI A., VIRÁNYI Z., KUBINYI E., CSANYI V., 2005. *Attachment to humans: a comparative study on hand-reared wolves and differently socialized dog puppies*. *Anim. Behav.* 70, 1367-1375.
- VAN DER BORG J. A. M., BEERDA B., OOMS M., DE SOUZA A. S., VAN HAGEN M., KEMP B., 2010. *Evaluation of behaviour testing for human directed aggression in dogs*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 128, 78-90.
- VILA C., SAVOLAINEN P., MALDONADO J. E., AMORIM I. R., RICE J. E., HONEYCUTT R. L., CRANDALL K. A., LUNDEBERG J., WAYNE R. K., 1997. *Multiple and ancient origins of the domestic dog*. *Science* 276, 1687-1689.
- VIRÁNYI Z., GÁCSI M., KUBINYI E., TOPÁL J., BELÉNYI B., UJFALUSSY D., MIKLÓSI Á., 2008. *Comprehension of human pointing gestures in young human-reared wolves (*Canis lupus*) and dogs (*Canis familiaris*)*. *Anim. Cogn.* 11, 373-387.
- WILSSON E., SINN D. L., 2012. *Are there differences between behavioral measurement methods? A comparison of the predictive validity of two ratings methods in a working dog program*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 141, 158-172.
- WEISS E., GREENBERG G., 1997. *Service dog selection tests: Effectiveness for dogs from animal shelters*. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 53, 297-308.